

Uskonnottomat oppilaat koulussa

Uskonnottomat ovat Suomen suurin katsomuksellinen vähemmistöryhmä, runsas 15 % väestöstä. Myös kouluissa uskonnottomat oppilaat muodostavat ylivoimaisesti suurimman katsomusvähemmistön. Kansainvälisten tilastojen mukaan uskonnottomat muodostavat maailman katsomuksista kolmanneksi suurimman ryhmän (16 %), kristittyjen (33 %) ja muslimien (21 %) jälkeen. Uskonnottomat ovat katsomuksellisesti uskontojakin moninaisempi ryhmä. Uskontoja ja niiden eri suuntauksia yhdistää usein jokin tietty oppi tai yhteisö. Vain harvat uskonnottomat kuuluvat vastaavanlaisiin katsomuksellisiin ryhmiin.

Koska kouluväen enemmistö suomalaisissa kouluissa aina on ollut uskonnollisiin yhteisöihin kuuluvia, painottuu koulun yleinen maailmankuva väistämättä uskuntoiseksi, vaikkei se olisi uskonnollinen. Elämäkatsomustiedon oppilaan kannalta on erityisen tärkeää, että koulu muun ohella pitää esillä sitä, että myös uskonnoton maailmankuva on mahdollinen ja että uskonnottomia ihmisiä on maailmassa huomattavan paljon, enemmän kuin esimerkiksi hinduja. Oppilaan on myös hyvä tietää kuuluvansa Suomen suurimpaan katsomusvähemmistöön, vaikka koulun ET-ryhmässä olisikin vain muutama oppilas.

Uskonnoton maailmankuva poikkeaa perusteiltaan uskuntoisesta esimerkiksi suhtautumisessa yliluonnon mahdollisuuteen ja ilmiöiden kausaalisen /finaalisen selittämisen käyttökelpoisuuteen. Uskonnoton ihminen ei pidä mahdollisena tai todennäköisenä, että yliluontoa kuten esimerkiksi jumalia, pahoja henkiä tai menninkäisiä olisi oikeasti olemassa. Maailman ja elämän erilaisten asioiden kohdalla ihminen usein kysyy: "Miksi?". Uskonnoton ihminen hakee vastausta kausaalisesti: "Mitkä olosuhteet saivat aikaan kyseisen ilmiön?" Uskontoineen ihminen pohtii maailman miksi-kysymyksiä myös tarkoituksen kannalta "Mikä tarkoitus ilmiöllä on, mitä jumala/maailman luoja haluaa sen avulla kertoa jne." Tämä sinänsä teoreettinen maailmankatsomusten ero konkretisoituu koulussa yleisenä asenteena ja taipumuksena vastata uskuntoisesti. Esimerkiksi pienen oppilaan kysymykseen, miksi tsunami tappoi paljon lapsia, on taipumus vastata, että se oli käsittämätön murhenäytelmä emmekä tiedä, miksi niin kävi. Uskonnottomalle lapselle riittävä ja oikeampi on vastaus, että asuinplaneettamme mahdollistaa elämän, mutta siinä on myös ilmiöitä, joita ihminen ei osaa hallita. Yksi tällainen on maankuoren mannerlaattojen liikkuminen, joka saa aikaiseksi maanjäristyksiä ja tulvia ja niiden myötä paljon tuhoa. Luonnonilmiöt, kuten tsunami, eivät kuitenkaan pyri mihinkään, ne eivät tarkoituksellisesti iske ihmisiin, ne vain tapahtuvat omia aikojaan. Jos ihminen osuu silloin kohdalle, hän voi menehtyä.

Elämänkatsomustieto on oppiaine, joka on suunnattu uskonnollisiin yhteisöihin kuulumattomille oppilaille. Opetussuunnitelman perusteiden mukaan elämänkatsomustieto on monitieteinen kokonaisuus, jonka lähtökohtiin kuuluu filosofiaa sekä yhteiskunta- ja kulttuuritieteitä. Opetuksen tehtävänä on antaa oppilaalle aineksia kasvaa itsenäiseksi, suvaitseväiseksi, vastuulliseksi ja arvostelukykyiseksi yhteisönsä jäseneksi. Opetus tukee kasvua täysivaltaiseen demokraattiseen kansalaisuuteen, joka muuttuvassa yhteiskunnassa edellyttää eettisen ajattelu- ja toimintakyvyn kehittämistä, laaja-alaisia tietoja ja taitoja sekä katsomuksellisen ja kulttuurisen yleissivistyksen kartuttamista. Tavoitteena on oppilaiden mahdollisuus kasvaa vapaiksi, tasa-arvoisiksi ja kriittisiksi hyvän elämän rakentajiksi. Opetukseen voi varsinaisen kohderyhmän lisäksi pyynnöstä tulla myös oppilas, jonka omaa uskontoa ei opeteta.

Elämänkatsomustiedon oppilaat eivät ole yhtenäinen katsomuksellinen ryhmä. Uskonnollisiin yhteisöihin kuulumattomien oppilaiden taustana voi olla sekulaari humanismi, ateismi tai jokin muu "ismi". Yhteistä on kuitenkin se, että oppilaan halutaan saavan koulussa opetusta ja kasvatusta, joka tukee heidän kasvuaan ilman uskontojen oppeja tai uskonnon harjoittamiseen osallistumista.

Yleisimmät ongelmatilanteet koulussa liittyvät siihen, että uskonnottoman lapsen ja nuoren kehitystä ei riittävästi tueta. Hänen oletetaan olevan jo valmiiksi "katsomukseltaan niin vahva, ettei häntä haittaa, vaikka hän suvaitsevaisuuden nimissä joutuukin kohtaamaan erilaisia uskonnollisia tapoja ja opetusta". Uskonnon ja katsomuksen vapaus on kuitenkin perusoikeus, joka takaa jokaiselle mahdollisuuden pysyä erossa sellaisista katsomuksellisista asioista, jotka kokee vieraiksi ja katsomuksensa vastaisiksi. Tämä oikeus ei edellytä, että asia, josta halutaan pysyä erossa, olisi jotenkin vahingollinen. Kasvavan nuoren ja lapsen kohdalla usein on myös niin, että koulun uskonnollinen ilmapiiri ja uskonnolliset tilaisuudet ovat vahingollisia siinä mielessä, että ne antavat uudestaan ja uudestaan lapselle kokemuksen siitä, että hän on erilainen ja ulkopuolinen ja että monet koulun tarjoamat asiat eivät ole häntä varten. Useat haastattelemiini uskonnottomat nuoret esimerkiksi pitivät epäoikeudenmukaisena ja ärsyttävänä, että koulun kevätjuhlassa jokaisena peruskouluvuotena on laulettu suvivirsi. Ei niinkään siksi, että suvivirsi olisi jotenkin kauhea, vaan siksi, että se alleviivaa sitä, että koulun juhla on tarkoitettu ensisijaisesti muille kuin uskonnottomille oppilaille ja että uskonnottomien oppilaiden pitää olla juhlassa sivullisina läsnä tai sitten kokonaan ilman päättäjäisjuhlaa. Uskonnottoman oppilaan toive on, että mahdollisimman moni koulun yhteinen tilaisuus olisi kaikille sopiva eikä sisältäisi uskontojen elementtejä. Toive on, että uskonnolliset tilaisuudet olisivat erikseen, ja uskonnottomille oppilaille järjestettäisiin joskus vastaavasti omia tilaisuuksia.

Uskonnotonta oppilasta koettelevia kouluvuoden jaksoja ovat erityisesti joulukoristeilu ja pääsiäinen. Silloin monet koulut joulukoristellaan uskonnollisaiheilla enkeleillä ja seimiasetelmilla. Elleivät esillä ole

enkelit ja Jeesus-lapsi-teema, niin sitten tontut ja joulupukki. Kummatkaan eivät todennäköisesti kuulu uskonottoman lapsen maailmaan. Useissa uskonottomissa kodeissa joulua ja pääsiäistä vietetään kuten muitakin loma-aikoja, ei sen erityisemmin. Pääsiäinen on pienelle oppilaalle joulua vaikeampi juhla, sillä Jeesuksen oikeudenkäyntiin, kuolemantuomioon ja väitettyyn ylösnousemukseen liittyvän juhlan ideaa on hankalampi tavoittaa kuin joulun.

Kansanperinteen mukaiset pääsiäiskoristeet soveltunevat kyllä.

Kouluväen yleinen suuri huoli on, että uskonottomat oppilaat jäävät vaille tärkeää yleissivistystä, ja länsimaisen kulttuurin ymmärtäminen käy mahdottomaksi, ellei ole syvästi perillä kristinuskon opeista ja tavoista sekä kristikunnan historiasta. Tavallaan näin onkin, mutta ajattelu menee harhaan siinä, että oletetaan, ettei uskonnoton oppilas saisi riittävästi tietoa paikallisesta enemmistöuskonnosta. Ei tulla ajatelleeksi, että uskonnoton lapsi on jo ennen koulua joutunut kohtaamaan kristityn ympäristön erilaisia ilmiöitä. Kun nämä ilmiöt eivät kuulu hänen lähipiirinsä elämäntapaan, hän on kuitenkin jo tutustunut niihin ja saanut selityksiä ja tietoa erilaisista uskonnollisista asioista mahdollisesti enemmänkin kuin luterilainen lapsi, joka kasvaa perheen uskonnollisiin tapoihin ja maailmankuvaan ehkä vähemmän ihmetellen ja kysellen. Viimeistään kouluiässä uskonnon lapsi ja nuori tulee tietoiseksi omasta katsomuksellisesta vähemmistöasemastaan ja joutuu jatkuvasti selvittämään suhdettaan kristilliseen ympäristöön ja sen eri ilmiöihin. Uskonottomat lapset eivät myöskään ole muita tyhmempiä; heidän ei tarvitse kuunnella enkelitaivasta peruskoulun aikana yhdeksässä joulujuhlassa ymmärtääkseen, että se on perinteinen suomalainen jouluvirsi.

Yksi koulun keskeisistä tehtävistä on suvaitsevaisuuteen kasvattaminen. Oleellista suvaitsevaisuudessa on se, että kykenee hyväksymään muut ihmiset itsensä kaltaisina. Tämän edellytyksenä on, että on tullut hyväksytyksi ja kohdelluksi kuten muut. Vähemmistöoppilas on aina vaarassa saada liikaa kokemuksia erilaisuudesta, ulkopuolisuudesta, epäoikeudenmukaisuudesta ja syrjinnästä. Kyse on enemmän tavoista, joilla koulu toimii kuin siitä, mitä koulu opettaa. Arvostava ja oikeudenmukainen vähemmistöjen kohtelu luo pohjan, jolta voi kasvaa suvaitsevaksi ja muita ymmärtäväksi aikuiseksi.

(teksti Helsingin yliopiston julkaisusta Koulu moniuskontoisena oppimisyhteisönä)